

6 paskaita. Planas

- **Gramatinių kategorijų raiškos įvairovė**
  - Izoliacinis
  - Linijinis(-jungtinis)
  - Nelinijinis
- **Fonetinės tipologijos klausimai**

Gramatinių kategorijų raiškos įvairovė

Žodis tekste = leksinė informacija +
gramatinė informacija

Gramatinės informacijos perteikimo būdų
tipologija (vienas iš aspektų):

- **izoliacinis** (būdas), angl. *isolating*
- **jungtinis**, angl. *concatenative*
- **nejungtinis**, angl. *non-concatenative*

Izoliacinis būdas

Izoliacinis būdas: gramatinė informacija perteikiama **atskirai (izoliuotai, atskirais žodžiais)** nuo leksinės informacijos, plg. Boumaa Fijian (WALS 20):

Au   **aa**   soli-a   a=niu   vei   ira
1SG   **PST**   give-TR   ART=coconut   to   3PL

‘I gave the coconut to them; Daviau jiems kokosą’
(‘davimo’ sąvoką ir būtąjį laiką žymi atskiri žodžiai: *solia* ‘duoti’ ir *aa* ‘PST’)

Jungtinis būdas

Jungtinis būdas: gramatinė informacija žymima **prijungiant** tam tikrus elementus (afiksus, klitikus) prie leksinį turinį perteikiančio elemento (šaknies, kamieno), plg. paskaitos apie linksnį pavyzdį (turk.):

Mehmet   adam-**a**   elma-**lar-ı**   ver-**di**

Mehmet.NOM   man-**DAT**   apple-**PL-ACC** give **PST.3SG**

(gramatinę informaciją perduoda prie leksinių elementų prijungti afiksai)

Nejungtinis (*non-concatenative*) būdas

Nejungtiniu šis būdas laikomas todėl, kad gramatinė informacija perteikiama *ne jungiant* prie leksinio kamieno tam tikrus segmentus, o **modifikuojant** patį kamieną

Dabartinėje hebrajų (ivrite) priebalsių struktūra (šaknis) *g-d-r* perteikia sąvoką 'enclose; apimti, aptverti, uždaryti', gram. formas sudaromos į ją įterpiant balsius, plg.:

es. I. *g-a-d-a-r* '(he) encloses' vs.

būt. I. *g-o-d-e-r* '(he) enclosed'

liep. n. *g-[Ø]-d-o-r* 'enclose!'

bet būs. I. pridedamas ir priešdėlis (jungtinis būdas):

yi-g-[Ø]-d-o-r 'he will enclose'

Nejungtinis (*non-concatenative*) būdas

Iš geriau žinomų kalbų plg. šaknies balsių kaitą (apofoniją, abliautą): liet. *i-ma, é-mé*, angl. *t-a-kes, t-oo-k*, vok. *n-i-mmt, n-ah-m* ir kt.

Panašiai gramatinės reikšmės gali būti perteikiamos ir modifikuojant prozodinius požymius (fonemų ilgį, toną, kirčio vietą), plg. tono skirtumus (Kisi; WALS 20):

- a. Ò   cìmbù.
3 sg   leave.PRS.HAB
'She (usually) leaves; Ji (paprastai) išeina'
- b. Ò   cìmbú.
3 sg   leave.PST.HAB
'She left; Ji išėjo'

Terminų atitikmenys

Įvairių terminų atitikmenys:

- **izoliacinis** (isolating) = analitinis/perifrastinis (raiška tarnybiniais žodžiais)
- **jungtinis** (concatenative) = sintetinis (raiška afiksais)
- **nejungtinis** (non-concatenative) = vidinė fleksija, apofonija, abliautas, reduplikacija ir kt.

Fonetinė tipologija

Balsių sistemos (pagal balsių kokybę;
WALS, Vowel Quality Inventories)

Dažniausios (5–6) fonemų sistemos:

- Mažos (2–4) 93
- Vidutinės (5–6) **287**
- Didelės (7–14) 184

Priebalsių sistemos (WALS, Consonant Inventories)

Dažniausios (22 ± 3) fonemų sistemos:

- Mažos (6–14) 89
- Gana mažos (15–18) 122
- Vidutinės (19–25) **201**
- Gana didelės (26–33) 94
- Didelės (34 ir daugiau) 57

Fonetinė tipologija

Skiemens struktūrų tipai (WALS Syllable Structure, 486 kalbos):

- 1) paprastasis, maksimali struktūra: CV, 61 kalba
- 2) vidutinio sudėtingumo, maks.: **CVC, CCV, 274** kalba
- 3) sudėtingasis, maks.: CCCVCCC (ar pan.), 151 kalba

Skiemens struktūros koreliacija su priebalsių kiekiu kalboje (plg. liet.: (3) tipas, 37 prieb., be 4 afrikatų):

- 1) paprastas — vidutiniškai 19,1 priebalsių
- 2) vidutinio sudėt. — 22,0 priebalsiai
- 3) sudėtingas — 25,8 priebalsiai

Fonetinė tipologija

Toninių sistemų tipai (WALS Tone, 527 kalbos):

- 1) tonų nėra, 307 kalbos
- 2) paprastasis, dvinarė tonų (dažnai aukšto ir žemo) opozicija, 132 kalbos
- 3) sudėtingasis, daugiau nei dvinarė sistema, 88 kalbos

Fonetinė tipologija

Toninių sistemų koreliacija su priebalsių ir balsių kiekiu (WALS) – daugiau tonų, daugiau (!) C ir V:

- 1) sudėtinga (> 2 tonai) — vid. 26,0 priebalsiai; 7,05 balsiai
- 2) paprasta (2 tonai) — 23,3; 6,28
- 3) tonų nėra — 22,1; 5,58

Fonetinė tipologija

Skiemens sudėtingumas vs. tonų sistemos sudėtingumas
(WALS)

Tone system	Syllable					
	Complex		Moderate		Simple	
Complex	8	(10.4%)	58	(75.3%)	11	(14.3%)
Simple/Marginal	23	(19.3%)	75	(63.0%)	21	(17.6%)
None	112	(40.7%)	135	(49.1%)	28	(10.2%)

Seminaras

- Matthew S. Dryer, Prefixing vs. Suffixing in Inflectional Morphology:
- <https://wals.info/chapter/26>